

Hatet mot folkeviljen

//

//]]]]> //]]>

BOKUTDRAG: Ifølge Jacques Rancière er demokratiets sanne fiende allviterne som tenker på vegne av de uvitende massende.

Av Rune Lykkeberg. Publisert i Klassekampen 01.10.2013.

Ordene betyr noe annet. Den franske filosofen Jacques Rancières lille bok *Hatet mot demokratiet* fra 2005 er overraskende fordi den viser oss hva ordene vi bruker til daglig betyr og hvordan de fungerer politisk. Boka er et oppgjør med samtidens politiske verdensbilde.

Tesen i boka er at alle intellektuelle som klager over «individualismen», «forbrukersamfunnet» og «populismen», i virkeligheten klager over demokratiet. De dominerende intellektuelle tenker og snakker antidemokratisk. Som [Rancière](#) skriver:

Ingenting mangler, som man kan se, i kritikken av de ondene som den demokratiske likhetens triumf har brakt oss her ved inngangen til det tredje årtusenet: basarens herredømme og dens spraglete varer; likheten mellom lærer og elev, autoritetenes resignasjon, ungdomskulten; likheten mellom menn og kvinner, rettigheter for minoriteter, barn og dyr. Denne lange klagesangen over masseindividualismens ugjerninger i kjøpesentrenes og mobiltelefonens tidsalder gjør ingenting annet enn å legge til et par moderne uvesentligheter til den platonske fabelen om det utemmelige demokratiske eselet.

De intellektuelle bruker «populisme» som betegnelse for alle de er uenige med. Da trenger de ikke forholde til seg det de sier og svare med argumenter, de kan nøye seg med å si at de selv er avanserte og ligger foran, mens de andre er primitive og ligger bak. Når de kritiserer «forbrukersamfunnet», er det de lavere klassenes frigjorte begjær de ikke kan holde ut. Når de kritiserer individualismen, er det ikke friheten som sådan som er problemet. Det er derimot at friheten ikke er forbeholdt de få dannede og privilegerte. Det «egoistiske individet» og «det narsissistiske individet» er også ifølge Rancière fiendebilder av det demokratiske mennesket.

Dette hatet er like gammelt som demokratiet selv. Hvis man antar at de antikke grekerne grunnla demokratiet, og Platon grunnla filosofien, kan man si at filosofien alltid har vært preget av en antidemokratisk tendens.

Det er forholdet mellom demokratiet og demokratiets kritikere som Rancière oppdaterer. I *Hatet mot demokratiet* viser han at demokratiets farligste fiender i dag kommer innenfra, ikke utenfra. Det er ikke fremmede fundamentalister som er tidens mest markante antidemokrater. Det er våre egne prominente intellektuelle.

De intellektuelle som Rancière skriver mot, er først og fremst den generasjonen av forfattere som er blitt kalt «de nye filosofene», som gjennom de siste tiårene har hatt en prominent posisjon som intellektuelle i den franske offentligheten. Det er forfattere som blant andre Alain Finkielkraut og André Glucksmann, som i ung alder var opptatt av marxistiske teorier, men senere forlot marxismen til fordel for dagens verdensvante posisjoner:

De tror på framskrittet. De trodde på historiens bevegelse da den skulle føre til den globale sosialistiske revolusjonen. De tror fremdeles på den, nå da den fører mot markedets globale triumf. Det er ikke deres feil hvis historien tok feil, skriver Rancière sarkastisk.

Rancières kritiske poeng er at de har skiftet ideologi, men ikke historietenkning. De tror fremdeles at de er på den riktige siden av historien, og at alle som er uenige, er på feil side. De tror fremdeles de har monopol på den politiske sannheten, som alle andre bør adlyde. Det er derfor de med Rancières ord hater demokratiet.

Rancièrè polemiserer også mot forestillingen om «republikken». Når han setter republikken som motsetning til demokratiet, er det ut fra den franske ideen om at republikken skal produsere en nasjonal enhetskultur. Den skal skape et harmonisk sosialt legeme. Men demokratiet forutsetter derimot at det alltid er flere perspektiver og blikk på den sosiale virkeligheten, som ingen har rett til å monopolisere.

Man kan si at noe tilsvarende gjelder velferdsstaten, men på litt andre normative premisser.

Rancièrè bruker tilsynelatende vanlige begreper på sin egen måte. Det vi normalt bestemmer med ordet «politikk», deler Rancièrè opp i to: «Politi» er den negativt ladede betegnelse for den maktutøvelsen som strever etter orden, stabilitet og klare grenser – den politikken som handler om å forby visse livsstilsvalg, adlyde enkelte økonomiske imperativer og sette særlige krav til innvandrere. Prinsippet for «politiet» er inndelingen av verden i to: De få som vet, skal regjere over de mange som ikke vet.

«Politikk» betyr derimot, for Rancièrè, det stadige møtet mellom to motsatte blikk og perspektiver. Det er å hevde likhetens prinsipp mot inndelingen av verden i de få som vet og de mange som ikke vet. Politikk er dermed frigjøring fra den plassen som politiet anviser: «Politikk i ordets sterkeste betydning; det er hvem som helst evne til å engasjere seg i det som gjelder fellesskapet. Den starter med evnen til å skifte ut det vanlige hverdagsspråket og små bekymringer for å overta andre språk og lidelser.»

Du går ut av din anviste, private plass og inn i offentligheten, når du formulerer deg politisk og reflekterer deg selv i andre politiske formuleringer. Du bryter med den ordenen som bygger på et intellektuelt verdensbilde som tilskriver deg en bestemt posisjon i et vedtatt hierarki.

Rancièrès politiske tenkning markerer et oppgjør med den intellektuelle marxismen. Som ung filosof var Rancièrè, under ledelse av den store filosofen Louis Althusser, med på å utarbeide *Lire le Capital* (1965), som var en veiledning til *Kapitalen* av Karl Marx. Antakelsen var den gang at arbeiderne led av falsk bevissthet. De var uten innsikt i de mekanismene som utbyttet dem.

Senere, etter studier av arbeiderbevegelsens historie, nådde Rancièrè en annen konklusjon: Det var ikke uvitenhet som gjorde arbeiderne ufrie på 1800-tallet. De forsto mekanismene som holdt dem nede og formene for makt som bestemte over dem. Det de manglet, var en forestilling om seg selv som noe annet enn undertrykte og dominerte. Det frigjørende for dem historisk var ikke erkjennelsen av motstanderen, men bildet av seg selv som noe annet.

Denne erkjennelsen blir for Rancièrè både et oppgjør med forestillingen om den allvitende filosofen som tenker på vegne av de uvitende massene, og den marxistiske teoretikeren som har gjennomskuet den sosiale virkelighetens objektive lover. De to perspektivene er vesentlige for *Hatet mot demokratiet*, hvor Rancièrè hevder at både marxisten, som har gjennomskuet virkeligheten, og filosofen, som har monopol på sannheten, er antidemokratiske skikkelser.

I stedet setter han opp sitt eget ideal for demokrati som frigjøring. «Det som impliseres under navnet demokrati, er politikken selv», skriver han.

Demokrati er ifølge Rancière verken en statsform eller en livsform. Demokrati er den skandalen det er at ingen har privilegert adgang til makten: «Demokrati betyr først og fremst dette:», skriver Rancière: «Et anarkisk 'styre' der det eneste grunnlaget er fraværet av overlegenhet.»

Det er ikke nok å være fra en fin familie, ha en fin utdanning eller ha en stor formue: «Det er der skandalen ligger: En skandale for rettskafne mennesker som nekter å anerkjenne at fødsel, ansiennitet eller innsikt skal bøye seg for loddtrekningen.» De antikke grekerne valgte ledere gjennom loddtrekning. Og det er for Rancière den mest demokratiske prosedyren. For det første bygger loddtrekningen på likhetens prinsipp: Alle kan regjere, ingen er diskvalifisert. For det andre ligger kilden til makten i loddtrekningen ikke utenfor menneskenes verden, men mellom dem. Konger og keisere har historisk henvist til himmelen eller naturen som kilde til makten sin, mens moderne regenter gjerne henviser til sin særlige innsikt eller personlige meritter.

Rancières poeng er at verken naturen eller objektiv kompetanse kvalifiserer noen til å regjere over andre. Det kan lyde svært radikalt, men det er ikke noen usedvanlig erkjennelse at man ikke på forhånd kan avgjøre hvem som vil være gode politiske ledere. De mest intelligente kan være de dårligste lederne, og personer uten utdanning kan fungere utmerket. Og det er alltid et sjokk for vellykkede næringslivsfolk når de forsøker seg på det politiske feltet. De må godta at all autoritet kommer nedenfra, og bare de resultatene som anerkjennes av innbyggerne, blir til demokratiske prestasjoner.

Det representative demokratiet er dermed egentlig udemokratisk: Det skiller ut en gruppe som taler på vegne av andre. Det skiller mellom de aktive få og de passive mange, det snakkende mindretallet og det tause flertallet. Vi regner i dag representativt demokrati for den eneste «naturlige» formen for demokrati, men for de antikke grekerne var representasjon og demokrati motsetninger. Vi lever dermed med forventningen om at samfunnet vårt skal være demokratisk – samtidig som vi vet at det er utvalgte representanter som regjerer. Vi hevder på den ene siden likheten som ideal, men aksepterer likevel ulikheten som den sosiale realiteten.

Rancières bok er skrevet inn i dette paradokset: På den ene side er demokrati et sted hvorfra man kan kritisere alle former for herredømme i den sosiale virkeligheten. På den andre siden er det en kritikk som alle de som regjerer må ta til etterretning. Demokrati er med andre ord et allment anerkjent prinsipp for praktisk opposisjon.

Rancière klarer dermed å utvikle en effektiv kritisk posisjon som både krever anerkjennelse og gjør det mulig å framsette radikale krav om likhet. Som han skriver: «Demokratiet er verken et samfunn som skal styres eller et styre av samfunnet. Det er selve dette ustyrlige som ethvert styre, når alt kommer til alt, må oppdage som sitt eget fundament.»

En slik erkjennelse kan og bør framsettes for alle som mener at den sosiale virkeligheten er styrt av nødvendigheter, og at det finnes særlige, objektive sannheter om samfunnet som bare et fåtall har adgang til. Erkjennelsen kan brukes kritisk overfor teknokratenes administrative herredømme, som avviser enhver kritikk som uopplyst og uinnviet.

Men man kan ikke bruke erkjennelsen til å utvikle en bedre måte å utøve makt på. Det fine ved Rancières posisjon er at han gjenoppfinner frigjøring som politisk strategi og gjør demokrati til en kamp om verdensbilder. Problemet er naturligvis at han ikke presenterer en positiv måte å utøve makt på. Det er ikke et skille mellom det gode politiet og det dårlige politiet. Det er bare det politiet som politikken skal frigjøres fra. Det er et raffinert og effektivt kritisk nei i *Hatet mot demokratiet*, men jaet må man selv tenke seg fram til.

Oversatt av Lars Nygaard

Hatet mot demokratiet

//]]]]> //]]>

- Jacques Rancière's «La Haine de la Démocratie» utkom på fransk i 2005. Boken er en kritisk analyse av det representative demokrati. Rancière mener denne styreformen er iboende udemokratisk, fordi den bærer i seg en forakt for folkeviljen.
- Rancière hevder at et prinsipp om likhet må være i førersetet, mot en inndeling av verden i de få som vet på vegne av resten og de mange som ikke vet.
- Boken er nå utgitt på dansk på Møller forlag. Denne teksten er en bearbejdet utgave av Rune Lykkebergs forord.
- I fjor utkom Rancière's bøker *Sanselighetens politikk* (2000) og *Den emansiperte tilskuer* (2008) på norsk. Les Salongens omtale av de to oversettelsene [her](#).